

Patyčios yra elgesys, kuomet prieš asmenį pakartotinai, sąmoningai, agresyviai ir tyčia atliekami negatyvūs veiksmai.

Patyčių problematikos tyrinėtojo prof. D. Olweus teigimu patyčios yra tyčinis elgesys, kurio tikslas sukelti kitam žmogui fizinį ar emocinį skausmą. Anot profesoriaus, svarbus veiksnys yra tai, kad patyčios vyksta nuolat. Tai gali būti kabinėjimasis, pravardžiavimas, erzinimas, stumdymas, mušimas, pinigų atiminėjimas, kuprinės, sąsiuvinių ar kitų daiktų atiminėjimas, apkalbinėjimas, ignoravimas, gąsdinimas, pikto, erzinančių SMS žinučių ar elektroninių laiškų siuntinėjimas. Vaikas, patiriantis patyčias, dažniausiai negali pats apsiginti, nes patyčių iniciatorius yra fiziškai ar psichologiškai už jį pranašesnis.

Tyrimais nustatyta, kad nuolatinė streso būseną lemia imuniteto susilpnėjimą, padidėjusį jautrumą ligoms. Todėl asmenys, patiriantys nuolatinės patyčias mokykloje, darbe ar net šeimoje, pasižymi silpnesne sveikata, skundžiasi dažnais galvos, pilvo skausmais, turi miego sutrikimų. Patyčios glaudžiai susijusios ir su aukštu nerimo laipsniu, depresija, menku savęs vertinimu ar net suicidinėmis mintimis.

Patyčios gali vykti pačiose įvairiausiose vietose – mokyklose, kiemuose, namuose, internete ir visur kitur, kur vaikai susitinka bei bendrauja. Kiekybiškai daugiau patyčių vyksta mokykloje (per pamokas ar pertraukas, klasėse, koridoriuose, sporto salėje ar valgykloje), nes čia yra tam palankiausia aplinka. Čia susirenka daug vaikų iš įvairių socialinių sluoksnių. Kad ir kaip būtų apmaudu, mokykla yra ta vieta, kur ne tik gali daug ko išmokti, susitikti ir pabendrauti su draugais, bet ir susidurti su labai skaudžiais dalykais.

Lietuvos mokinių sveikatos ir gyvensenos 2022 m. tyrimo duomenimis, daugiau nei ketvirtadalis (26,9 proc.) mūsų šalies 5–9 klasių moksleivių patiria patyčias. Nuo 2018-ųjų situacija Lietuvos mokyklose pagerėjo vos 0,9 proc., tai rodo, kad problemos mastas nemažėja.

Nors vis daugiau paauglių ir suaugusiųjų atpažįsta patyčias, tačiau jiems trūksta drąsos reaguoti ir jas stabdyti.

Kaip atpažinti patyčias?

Tėvams vertėtų atkreipti dėmesį į tokius vaiko pokyčius: bijo ar nenori eiti į mokyklą, rytais skauda skrandį, galvą, neramiai miega, sapnuoja košmarus, verkia per miegus. Vaiko nuotaika keičiasi, jis pratrūksta emociškai, atrodo nelaimingas, prislėgtas. Tėvai turėtų sunerimti, jeigu pastebi šių akivaizdžių požymių: vaikas turi sužalojimų, mėlynių, drabužiai apiplėšyti ir vaikas to negali paaiškinti, mokykliniai daiktai (penalai, knygos) sulaužyti, sugadinti. Šie požymiai tam tikra prasme „signalizuoja“, kad galbūt iš vaiko tyčiojamas ir jis yra pasyvusis skriaudžiamasis.

Mokyklos personalas turėtų sunerimti, jeigu pastebi, kad mokinys yra nuolat pravardžiuojamas, žeminamas, bauginamas, menkinamas, iš jo šaipomasi, jam įsakinėjama, vadovaujama, vaikas vienišas, liūdnas (ypač pertraukų metu), bijo kalbėti klasės akivaizdoje, į komandinius žaidimus kviečiamas paskutinis.

Mokytojas turi gebėti pastebėti skriaudėjus ir atpažinti jiems būdingus bruožus. Deja, dažnai tyčiojimas vyksta tokiu metu ir tokioje vietoje, kur vaikų nestebi budri suaugusiųjų akis. Daug patyčių, kaip jau minėta, įvyksta pertraukų metu. Mokykla, kurioje vyksta patyčios, – tiek mokiniams, tiek mokytojams tampa nemalonia vieta.

Žodinės patyčios pasireiškia:

- prasivardžiovimu;
- gąsdinimu;
- pašaipiomis replikomis apie žmogaus kūną, religiją, tautybę, negalią, išvaizdą;
- žeminančių, vaiką skaudinančių žinučių siuntinėjimu mobiliaisiais telefonais ar elektroniniu paštu.

Fizinės patyčios pasireiškia:

- pargriovimu;
- įspyrimu ar spardymu;
- kumščiovimu;
- stumdymu;
- rankos užlaužimu;
- spjaudymu;
- daiktų gadinimu ar atiminėjimu;
- plaukų pešiojimu.

Patyčios skirstomos į tiesiogines ir netiesiogines, žodines, fizines bei sudėtinės pasireiškimo formas.

Netiesioginės patyčios pasireiškia:

- vaiko atstūmimu nuo grupės;
- apkalbinėjimu;
- ignoravimu;
- šmeižimu;
- kaltinimu tuo, ko nepadarė;
- nebendravimu;
- spaudimo darymu;
- neapykantos prieš kitą vaiką kurstymu.

Tiesioginės patyčios:

- kai vaikas yra atvirai puolamas, užgauliojamas savo bendraamžių.

Sudėtinės patyčios:

- tai tokios elgesio formos, kurios apima ir žodinius, ir fizinius veiksmus. Pvz. reketas, vertimas daryti tai, ko vaikas nenori.

Seksualinis priekabiavimas:

- kartais tarp mokyklinio amžiaus vaikų yra išskiriama seksualinio priekabiavimo forma, kuri gali pasireikšti nemaloniais prisilietimais, šaipymusi apie asmens brendimą, išvaizdą.

Prevenciniai veiksmai:

- saugios ir ramios socialinės aplinkos sukūrimas;
- neigiamų reiškinių išaiškinimo ir informavimo apie juos mechanizmo sukūrimas;
- įvairios veiklos pasiūla ugdymo institucijoje pertraukų metu;
- efektyvios tėvų informavimo apie neigiamus reiškinius sistemos sukūrimas;
- prevencinės grupės, kuri domėtusi vaikų agresijos pasireiškimu mokykloje ir siūlytų efektyvias priemones, sukūrimas;
- bendrų tėvų ir mokytojų grupių, sprendžiant agresyvaus elgesio problemas ugdymo institucijoje įkūrimas;
- tėvų ir vaikų tarpusavio pagalbos grupių įkūrimas.

Pastebėję ar įtarę patyčias, tėvai privalo informuoti vaiko klasės vadovą ar kitą mokyklos atstovą. Tėvai turėtų padėti vaikui padrašindami ir paskatindami ugdyti savo teigiamas savybes. Skatinti vaiką užmegzti klasėje draugystę su koku nors mokiniu (pvz. su turinčiu bendrų jų pomėgių).

Patyčios yra grupinis reiškinys. Patyčios yra ne vien tik dviejų asmenų problema: besityčiojančio ir patiriančio patyčias vaikų, bet tai yra visos klasės problema, todėl sprendžiant patyčių problemą svarbu dirbti su visa klase. Ne ką mažiau svarbu ir darbas su šeimos nariais. Būtinai geranoriškas bendradarbiavimas tarp visų: vaikų, mokytojų, tėvų, institucijų, kurie atsakingi už vaiko gerovę.

Literatūra:

<https://smlpc.lt/index.php?sid=145&tid=636>

<https://sam.lrv.lt/lt/naujienos/patycios-didziausias-mokiniu-siaubas>

<https://sam.lrv.lt/lt/naujienos/kaip-uztikrinti-vaiku-psichikos-sveikata-mokykloje>

<https://sam.lrv.lt/lt/naujienos/2020-tuosius-planuojama-skelbti-vaiku-emocines-geroves-metai>

<https://www.bepatyciu.lt/vaikams/apie-patycias/kas-yra-patycios/>

